

Ad fontes!

Іван Денисюк

РЕЛІКТИ ЛИЦАРСЬКО-ДРУЖИННОЇ ТА БИЛИННОЇ ПОЕЗІЇ (знахідки у фольклорі волинсько-поліського ареалу)

Відкриття українських фольклористів у 70-х роках XIX ст. сколихнули науковий світ. Навіть англійські та французькі вчені світила позаздрили українцям, — вони бо мають поезію тисячолітньої давності. Цю поезію в обрядових піснях виявили Антонович та Драгоманов й опублікували у зб. “Исторические песни малорусского народа” (1874) — в першій його частині “Песни века дружинного и княжеского”. А ще перед тим приналежність деяких фольклорних жанрів до епохи Київської Русі, до передмонгольського періоду історії України теоретично обґрунтував М. Драгоманов. Відкриття Антоновича й Драгоманова протистояли твердженням російської імперської історіографії, яка намагалась виправдати московську колоніальну політику в Україні, спираючись на теорію М. Погодіна: мовляв, у домонгольські часи українців на Київщині не було, а жили там росіяни, — оскільки реалії княжої доби відбилися у російських билинах, а не в українському фольклорі; монголи витіснили росіян на північ, а їхнє місце нібито й зайняли українці, що прийшли з Прикарпаття.

Пізніше українські й деякі російські вчені довели, що більшість так званих билин було створено в Україні. Глибоко й доказово студіював проблему, зокрема, М. Драгоманов. “...Українська поезія, — твердив учений, — показує відносно багаті останки давньоруського героїчного епосу”, але не в жанрі билин, а в “формі колядок, ігорних пісень, супоставляючи варіанти котрих дістаємо доволі повну картину давньоруського побуту”.¹ Цю думку вчений підтвердив варіантами колядок про плавбу човнами руських дружин до Царгорода, а також колядок “про осаду города молодим королем”, зіставленням їх із літописними відомостями про похід Святослава Ігоревича в Болгарію. Завважено, що ігрові пісні про Володаря (або Воротаря) у підляських варіантах зберегли пам’ять про князя Романа Волинського.

У передмовах до I—II томів “Исторических песен”, у коментарях до текстів Антонович і Драгоманов визначили також інші мотиви, в яких відобразилась “военная энергия” русичів — тогочасних українців, реалії їхнього лицарсько-дружинного бойового життя й мирного побуту. Ці мотиви стисло реферує Ф. Колесса: “ В колядках, співаних парубкові, перше місце займають в о е н н і м о т и в и (II. група) — живий відгомін лицарської та ранньої княжої доби: дружина помагає ватажкові здобути дівчину в военній виправі; молодецька дружина збирається плисти Дунаєм на службу царгородському панові; лицар ладиться на війну, облягає гóрод, відкидає два окупи, аж бере третій — царівну; гордий пан із слугами женеться за ордою, відбирає полон, у лицарському поєдинку вбиває “турського” царя або бере його в полон; вертається з війни з багатою

¹ Драгоманов М. Відгук лицарської поезії в руських народних піснях: пісні про Королевича // Розвідки Михайла Драгоманова про українську народну словесність і письменство. — А., 1899. — Т. I. — С. 85.

добичню та обдаровує свою жінку або сестру; дружинники після довгої служби в воєнних походах жадають відправи й заплати від свого ватажка, що нагороджує їх містами, полями, кінями та червінцями; лицарський кінь виносить свого пана із різних небезпек". На думку вченого, такі мотиви, а подекуди й характери героїв, наближають колядки цієї групи до билин: "у них звеличуються сміливість, удатність та лицарська слава ватажка-воївника", демонструється його багатство: "шовкові намети, дорога, ясна зброя, тугі луки, гострі мечі, сніпки стрілок, перські коні, тисові столи, кармазинові сукні, паволоки, шуби з бобрів, кун, соболев, золоті кубки, цинові миси, постави сукна, кітари, гуслі". Близькість до билин виявляють і *м и с л и в с ь к і м о т и в и*: як молодий лицар вибирається із службою, хортами й соколами на лови та стріляє грубого звіря — тура, дика, оленя". Ф. Колесса підсумовує: "Усе те вказує на обстанова княжого чи боярського двора та потверджує погляд, висловлений іще Антоновичем і Драгомановим, а новішими часами підтверджений М. Грушевським, що в цій групі колядок збереглися облімки багатого колись українського лицарсько-дружинного епосу, який іще в ранній княжій добі витворився серед воєнної верстви дружинників на підкладі боротьби із степовиками, опісля ж перейшов поміж сільський люд та зв'язався із традиційним звичаєм святкового величання"².

Минуло понад сторіччя з часу появи збірника "Исторические песни", та, на жаль, матеріали цього дорогоцінного видання не поповнилися новими записами й публікаціями, пов'язаними з лицарсько-дружинною тематикою. Спробую це зробити, оприлюднивши деякі свої знахідки — записи фольклору, зроблені на території колишнього Волинсько-Галицького князівства.

У передмові до I тому "Исторических песен" Антонович і Драгоманов звертали увагу на те, що в ареалах Галичини, Волині й Підляшшя пісні зберегли порівняно найбільше слідів "удельной эпохи" і що Галичина й Волинь "продолжали и в XIII — XIV в. после разгрома Киево-Переяславской земли татарами ту жизнь, которая преобладала на всей удельной Руси в XII в."³

Наявність лицарських пісень у княжу добу української історії Франко не піддавав сумніву. Їх релікти він знаходить у писаних джерелах — у "Галицько-Волинському літописі", зокрема, у "Слові про Романа" (характеристика князя), а також у згадках "про пісні, складані на славні пригоди. І так під р. 1251 в тій самій Волинській літописі записано, як Данило і Василько при допомозі мазовшан ходили на ятвягів: "И преидоша болота и наидоша на страну их ... и многи крестьяны от пленения избавлетя, и п ъ с н ь с л а в н у п о я х у и м а ... наследивши путь отца своего великаго Романа, иже т ъ изострил ся на поганья яко лев, им же половци дѣти страхаху"⁴. Франко висловив жаль, що з тієї величальної пісні Данилу й Василькові літописець "не заховав нам ані слова", але відзначає в літопису безсумнівні докази того, що "дружинна поезія в XIII в. жила і плодила твори високої поетичної стійності" (32, 70).

І все ж таки, як мені здається, з поетичного гімну Данилові й Василькові дещо таки збереглося в попередньому абзаці того ж літопису. Це своєрідне "слово о полку", прикрашене народнопоетичними образами, мабуть, спільними з лицарською "портретною" поезією. Наведу цей уривок: "А назавтра, коли примчали до них, [ятвягів], прусси і борти, усі вої Данила [зсіли] з коней. І оружилися піші всі [і вийшли всі] зі стану. Щити ж їх як зоря були, а шоломи їх — як те сонце на сході,

¹ Колесса Ф. Українська усна словесність. — Л., 1938. — С. 44–45.

² Антонович В., Драгоманов М. Исторические песни малорусского народа. Предисловие // Драгоманов М. Вибране. — К., 1991. — С. 46 – 49.

³ Франко І. Слово о Азаревъ воскресеніи: Староруська поема на апокрифічні теми // Збір. тв.: У 50 т. — К., 1981. — Т. 32. — С. 70. Далі зазначаємо в тексті том і сторінку.

а списи їх погойдувалися у руках, як безліч тростин. А стрільці обабіч ішли і держали в руках луки свої, наклавши на них стріли свої проти ворогів. Данило ж на коні сидів і воєм лад давав. І сказали прусси ятвягам: “Хіба можете ви дерево піддержати сулицями і на осю рать одважитись? І вони, побачивши [це], вернули до себе”⁵.

Хоча своєрідна “імпресіоністика” зображення руху та блиску зброї в цій передбатальній сцені могла прийти від безпосереднього споглядання полку автором, проте культура бачення і стилістика словесного зображення несе сліди фольклорної і книжної художньої поетики (на таких стихах будувалась, очевидно, дружинна поезія). Це — порівняння щитів із зорями, а шоломів — із поранковим сонцем, списів — із тростинами. Така ж метафорика поетично-алегоричного “слова” пруссів, зверненого до ятвягів, у наведеному уривку.

Певні фольклорні кліше, зокрема, в засобах величання через атрибутику коштовних речей, характерні й для портрета Данила Галицького в цьому ж літописі трохи нижче, але цілком по сусідству з вищенаведеним словесним “кінокадром”. Полк перед боєм “зафільмований” у славі й у всій мальовничості — в русі та сяєві. Середньовічні лицарі вирушали на війну в дорогих парадних обладунках, хизуючись своїм багатством (це мало приголомшувати ворога).

У 1252 р. Данило Галицький поспішає на поміч угорському королю Белі. При дворі свого союзника застає наш князь німецьких послів, — усіх вражає й захоплює блиск і велич українського князя та його дружини. “Німці тим часом дивувалися оружжю татарському: бо коні були в личинах і в попонах шкіряних, а люди — в латах, і велике було сяйво полків його од оружжя, що виблискувало. Сам же [Данило] їхав обіч короля, за звичаєм руским, а кінь під ним був диву подобен, і сідло позолочене, і стріли і шабля золотом [були] оздоблені та іншими прикрасами, що аж дивно, а жупан із золототканого єдвабу грецького і широким золотим мереживом обшитий, і чоботи зелені козлові, обшиті золотом” (408—409).

1985 року в селі Турі Ратнівського району Волинської області від Ярини Головій (народженої в Турі 1910 р.) я записав дві пісні — вони становлять коли не фрагменти, то відгомін лицарсько-дружинної поезії. Герої цих фрагментів — “князь а дружина” (як у поемі “Слово о полку Ігоревім”).

I. З княжеского двору	II. Зашуміла добровойка,
Сив кінь вибигає	Зазвеніла дорожейка:
І сам князь виїжджає.	Їхали хлопці молоді,
На йому шапойка,	Пуд ними коні воронії,
Як чорная галойка.	На їх сиделечка золотії.
На йому пояс красний,	Усю країну обїжджали,
Як місячик ясний.	Собі дівчину добирали ⁶ .
На йому чоботи	
Турецької роботи.	

Поетикою “портретного живопису” ці релікти дружинного епосу перегукуються з портретом князя Данила в Галицько-Волинському літописі. Тут і там подібна схема портрета створюється рухом погляду наратора, який зупиняється то на князеві, то на коні, докладно описує вбрання, оздоби. Причому фольклорні “сив кінь”, “кони воронії” адекватні величальному образу літописного коня, який “диву подобен”. Ще А. Міцкевич у своїй поезії зауважив, що литовські витязі “зрослися з конем”, бо ж постійно перебували разом у походах, наїздах, битвах. Лицар не мислився без коня, і ця “кентаврика” наявна в наведених літописному та фольклорних прикладах. Подібна теж увага до золотосяйних оздоб, до блиску металевих обладунків. Літописні щити сяють, як зоря, а шоломи — як сонце (згадаймо “Шеломи в сонці” К. Гриневичевої). Данилове сідло

⁵ Літопис руський / За Іпатським списком переклав Леонід Махновець. — К., 1990. — С. 407—408. Далі вказуємо сторінку в тексті.

⁶ Особистий архів автора статті.

позолочене, золотом оздоблені стріли, а жупан — із злотоканого єдвабу. У “турських” піснях, що дійшли до нас, чимало подробиць у портретах князя й лицарів — хлопців молодих — за сотні літ стерлося, забулося, але зберігся і “пояс красний, як місячк ясний”, і “сиделечка золоті”, і чоботи дорогої роботи.

Золоте сідло — регалія, що означає приналежність його власника до вищих, аристократичних сфер. Згадаймо, як уболіває автор “Слова о полку” з того приводу, що Ігореві довелося пересісти зі золотого (княжого) сідла в рабське. Тож і в іншій весільній пісні “сидилко золоте” і “коник вороний” є саме отими розпізнавальними знаками приналежності вершника до *high* — *life*⁷:

Заїхав Колічка, на двир стаа,	— По чому, Манічка, познала,
Нихто ж бо его не познав.	Що паничком назвала?
Вибигла Манічка, познала	Чи по конику вороним?
Да й паничком назвала.	Чи по сидилку золотим? ⁷

“Золоте сідло” — не просто орнаментальний епітет, величальна метафорична гіпербола, а деталь реального княжого побуту. В коментарі до “Літопису руського” сказано: “В Іп. і Хл. “сѣдло од злата жъжена”, — як видно, дерев’яну основу сідла було оббито мідною позолоченою бляхою; мідь покривали розчином у ртуті золотом і нагрівали на вогні: утворювалася міцна золота плівка” (408).

У фольклорній пісні про похід хлопців-молодців привертають увагу два рядки зачину: “Зашуміла дубровкой, Зазвеніла дорожкой...” Чує: “что ми шумить, что ми звенить” — зі “Слова о полку Ігоревім”! Ніби камертон, що настроював полк на похід, ці слова-дієслова, очевидно, слугували зачином лицарських пісень про похід, тим-то в поемі про Ігорів полк вони виступають у стягненій формі — як збудники асоціацій (а може, й ремінісценції) з усіма тоді добре знаними лицарськими піснями.

Поліські пісні “розшифровують” етимологію символу: лицарі їдуть через ліс, ліс шумить, а дорога, вимощена каменем-кременем, під кінськими копитами звучить-дзвенить. Це засвідчують і інші варіанти “похідних” пісень, у яких “ліс шумить, кремень дзвенить”, коли мчать вершники битим шляхом через ліс, через бір.

Шум-дзвін — цим неодмінним супроводом руху лицарського полку перегукується зі “Словом о полку Ігоревім” поліська весільна пісня ще й у такому її варіанті:

Сипте пшаницю в нове корито,
Корміте кони все женихови,
Бо вин поїде в велику дорогу,
В велику дорогу до тесця свого.
Буде їхати бором-крамінем,
Бором-крамінем, листом-корінем.
Буде бир шуміти, крамень звиніти...⁸

І, нарешті, лицарська поезія чується вже “прямым текстом” із неодмінними її лексемами — *дружина* і *полк*:

Бором, бором, боровиною
Їде Колічка й а з дружиною,
Й а з дружиною,
Й а з дружиною, з великим полком,
Послав пахолка попирод полка:
Щоб були брами поочиняни,
Медом кубечки поналивани,
Коб була Манічка хороше вбрана,
Хороше вбрана, за стил завидьона,
За стил завидьона, благословльона,
Благословльона, на посад саджона⁹.

⁷ Климчук Ф. Традиційне весілля села Симоновичі // Вісник Львівського університету. — 1999. — Вип. 27. — С. 230–231.

⁸ Там само. — С. 222.

⁹ Там само. — С. 227.

Якщо замінити архісучасне зрусифіковане *Колічка* древнім *Igor*, текст звучатиме як переспів “Слова о полку”:

Бором, бором, боровиною
Їде Igor й а з дружиною,
й а з дружиною, з великим полком...

Вельми цікавий у щедрівці мотив лицарської поезії про саме лицарство. Дослідники якимось чином не звернули уваги на публікації тексту, що її здійснив В. Гнатюк у 1914 р. А в ньому вжито й термін *лицарство* і дається інформація про нього як про певний інститут:

Павлечко коника сідлає,	Таточку мій, що ж тобі до сього?
Павлечко з дворика з'їздає,	Осідлаю коня вороного
Павлечка батенько питає:	Та поїду до царя
Шо ти, сину, гадаєш ?	Добиватись лицарства.
На шо коня сідлаєш ?	Хоч лицарства не доб'юсь.
Куди з двору з'їздаєш ?	Так я ума наберусь,
Синочку мій!	Таточку мій! ¹⁰

У середньовіччі юнаки з аристократичних родин зазвичай виховувались при дворах королів чи великих магнатів, де здобували бойові навички, засвоювали лицарські манери, звичаї, курс певних наук. Досягти лицарського звання було нелегко, звідси в наведеній щедрівці поняття “добиватись лицарства” й застереження – “хоч лицарства не доб'юсь, так я ума наберусь”. Цінувався, отож, не тільки ранг, а й сама наука. У польській мові зберігся вислів “*pasowanie na guscerza*” (“*pasowanie*” від слова “*pas*” – пояс), що означав церемонію присвоєння лицарського звання. Юнака оперізували лицарським поясом, і тоді король плазом меча злегка вдаряв його по обличчю, примовляючи ритуальні слова.

...Відійшла в небуття княжа доба нашої історії з дружинами, лицарями та їхніми співами. Та не всі пісні пішли в небуття, деякі емігрували в інші жанри. Містком переходу послужила мелодія.

У вже цитованій статті Франко ставить питання: “Як могли співатися наші староруські пісні?”. І розмірковує: “Вказівок на се треба шукати в чотирьох категоріях співаних творів, що заховалися до нашого часу: 1) в церковних напівах, особливо тих, що відрізняються від грецьких і болгарських і мають собі навіть усталену назву “Київського напіва”, 2) в великоруських билинах, що, без сумніву, первісно вийшли з південної Русі і, може, заховали деякі сліди старої мелодії, так як у тексті заховали сліди старого побуту і старої ритміки; 3) в українських обрядових піснях, колядках, щедрівках, гаївках, купальських та весільних і 4) в козацьких думах” (32, 85). Але оскільки думи за своєю мелодикою надто монотонні, то, на думку Франка, “...можемо допустити, що стара дружинна пісня, хоч побудована на тім самім музикальнім принципі, мала в собі більше рухливості, мелодійності і різнобарвності; на се вказує її характер більш ліричний, ніж у думах і в обрядових піснях, тон більше гарячий, пристрасний, персональний” (32, 85).

Драгоманов знаходить мотиви лицарської поезії в колядках та веснянках. Два мої записи – цитовані “турські” фрагменти – теж походять з обрядових пісень: перший – з весільних, а другий – з петрівочних. Очевидно, різниця між чотирма типами мелодій, на які вказав Франко, була невелика, й пісні легко переходили з однієї категорії в іншу. Скажімо, у весільному репертуарі натрапляємо на майже такі тексти, як у колядках (про це писала Олена Пчілка у статті про українські колядки).

А билини? Чи переходили вони зі своєї жанрової “категорії” в іншу, суміжну? Виявляється, так. М. Драгоманов, М. Грушевський, Ф. Колесса помічали спорідненість деяких мотивів у билинах і лицарсько-дружинних піснях. Близькість обох жанрів подекуди спостерігалася й на рівні поетики. На підставі “облімків” цих форм тепер нелегко встановити, чи билини окремими фрагментами

¹⁰ Гнатюк В. Колядки і щедрівки // Етнографічний збірник. – Л., 1914. – Т. II. – С. 32.

“інтертекстувалися” в лицарські пісні, а чи навпаки. Наведені вище описи княжого (королівського) або лицарського коня, його прикрас урешті-решт реалістичні за всієї незвичайності “натури”. А от у щедрівці, записаній І. Вагилевичем, королівський кінь за поетикою гіперболізації – кінь фантастичний, билинний:

Ой нема ж ніде такого коня,
Як у нашого пана-короля!
Золота грива коня укрила,
Срібні підківки землю пишуть,
Кленові ушка ради слухають,
Шовковий хвостик сліда замітає¹¹.

В унікальній білоруській волочебній пісні образ українського війська та “царыча-паніча”, котрий його очолює й викликає турецького царя на двобій, більшою мірою билинний, ніж лицарсько-дружинний. До того ж і ритміка тексту наближається до билинної:

Ішла хмара хмарыстая,	Залатым мячом укладаецца,
Ехала войска украинскае.	Едзе поле і другое,
Наперадзе яго царыч-паніч	На трэцяе уз'язджае,
На вараным кані увіхаецца,	Зазывае турэцкага цара:
	– Выйдзі ка мне у поле ваяваці... ¹²

Мені пощастило виявити текст билини, записаний та опублікований як колядка. Очевидно, входив він у колядковий репертуар. Зазвичай наукові публікації, що з'явилися напередодні воєн чи в час їх тривання, лишаються маловідомими, а то й губляться, не одержавши належного осмислення. Так сталося з працею Д. Зеленина “Опис рукописів ученого імператорського російського географічного товариства”, що вийшла друком у Петрограді в 1914 р. В описуваному архіві зберігся зошит, на 23-х сторінках якого священик села Яполоті Рівненського повіту Василь Абрамович у 1854 р. робив фольклорно-етнографічні записи, об'єднані назвою “Простонародный полисский календарь”. Серед інших цікавинок, що їх зафіксував з народних уст цей фольклорист-аматор, є колядка, запис якої не поділений на строфи. Текст її такий: “Славний да пишний да паничейку, що такь молодъ, да прославився, позаїзжав міста вси Волинськія, вси Волинськія да Украинськія, ожо не заїхав до Любомня міста, а Любомнь мисто воздвигается, каменницею осыпается; а Любомщане да дивуются, що тому паняты за даръ дати: вывели йому коня вороного” (потом полумысок грошей, каменну стрилку, красную панну)¹³.

А тепер розіб'ємо цей текст відповідно до його пісенної структури на поетичні рядки й передаймо сучасним українським правописом:

Славний да пишний да паничейку,
Що так молод, да прославився,
Позаїзжав міста всі волинськія,
Всі волинськія да українськія,
Ожо не заїхав до Любомля-міста,
А Любомль-місто воздвигается,
Каменицею осипается;
а любомщане да дивуются,
Що тому паняты за дар дати;
Вивели йому коня вороного... і т.д.

У такій реконструкції ритміка пісні увиразнилась, “заграла”, в ній виявнився ритм і стиль, і форма викладу билини. По-билинному кінець рядка повторюється в зачині рядка наступного, билинні теж прикладки (“Любомль-місто”). Характерні

¹¹ Народні пісні в записах Івана Вагилевича / Упор. М. Й. Шалати. – К., 1983. – 160 с.

¹² Булгаковский Д. Белорусские песни // Минские губернские ведомости – 1868. – № 23. Цит. за: *Беларуская вусна-поэтычная творчасць: Падруч. для філаа. Б 43 спец.* – ВНУ / К. П. Кабашнікаў, А.С. Фядосяк, А. С. Ліс і інш. – 2-е вид., перепрац. – Мн: Выш. шк., 1988. – С. 136.

¹³ Зеленин Д. Описание рукописей ученого архива императорского русского географического общества. Волинская губерния. – Петроград, 1914. – С. 278.

й билинні специфічні мотиви. Це: а) подвиги малолітнього богатиря, наприклад, Добрині; б) мотив збирання контрибуції з міст (билинні герої Вольга й Микула Селянинович “Вот посели на добрых коней, поехали, поехали к городам за получкою”). Щоправда, хоробре й перебірливе паненя, котрого не задовольняють жодні види контрибуції, а тільки такий дар, як красна дівчина, — мотив поширений і в колядках. Цікавим є новий тут мотив будівництва конкретного міста — Любомля (так цей райцентр Волинської області зветься тепер офіційно, але поліщуки говорять і співають у весільних піснях “поїхав до Любомня”). Текст характеризується наявністю архаїзмів: *позаїзжав міста* — завоював міста; *заїзд* (старопольське *zajazd*) — наїзд, напад, облога; *Волинскія* — такі форми прикметників у називному відмінку множини є в Галицько-Волинському літописі; *ожо* — темне місце, мабуть, помилкового написання. У словнику Срезневського є *оже*. Чи не було тут поліське діалектне *оно* — *але, лише, тільки*. *Каменицею осипається* — тобто обноситься земляними валами, в середині яких ринь (галька), дрібні камінці. Нарешті — *камінна стрілка*. Тільки у двох текстах поліського фольклору я зустрічав епітет *крем’яна* стріла, відлік віку якого — палеоліт. Текст, зафіксований священиком В.Абрамовичем і опублікований Д.Зелениним, унікальний тим, що це чи не єдиний фрагмент билини українською мовою, до того ж із волинсько-поліського ареалу.

Свого часу — в 1847 р. — П. Куліш був схильний гадати, що “из всей докозацкой лирической поэзии” зберігся єдиний чотиривірш українською мовою:

Ой кияне, панове громада!
Погана ваша рада.
Якби ви Михайлика не оддавали,
Поки світ сонця вороги б Києва не достали¹⁴.

Пізніше Куліш знайде ще дві пісні, які походять із доби Київської Русі, а також, як уже згадувалось, цілий том пісень “віку дружинного і “княжого” видрукують Антонович і Драгоманов. Та все-таки тексту билин українською мовою до публікації Зеленина в 1914 р. не було.

Постає питання: з якого конкретного часу походить уривок з билини про будівництво Любомля? Є тут залишки двох старовинних городищ. Відомо, що Любомль належав до улюблених міст Володимира Васильковича (звідси й назва), крім Каменця під Біловезькою Пущею та, можливо, Раю (нинішнього Яревища). Приїхавши з Каменця, недужий князь тижнів зо два перебуває в Раю (Яревищі), диктує тут свій заповіт, відтак переїжджає до Любомля, де через деякий час і помирає. У Любомлі Володимир Василькович збудував і прикрасив дорогими іконами церкву, можливо, й інші споруди. Колядку-билину з інформацією про те, як Любомль-місто “воздвигается, каменицею осипається”, можна б віднести до XIII ст. — часу інтенсивної забудови Волині містами під орудою Романа Волинського, а відтак Володимира Васильковича. Франко писав, що “Слово о Лазареві воскресені”, в якому він знаходив сліди лицарської поезії, “повстало в часі князівсько-дружиннім”, коли ще живою була традиція дружинної поезії, якої зразок заховався нам у поемі “Слово о полку Ігоревім” (32, 100). Можна припустити, що в цей час і виникла колядка-билина “Славний да пишний паничейку”.

Зрозуміло, що наведені приклади не єдині в багатому й різноманітному фольклорному репертуарі Полісся релікти старожитностей із княжих часів — їх ще треба шукати й шукати в записаній і не записаній нашій національній словесній скарбниці.

м. Львів

¹⁴ Цит. за: *Нахлік Є.* Легенда про Золоті Ворота в Києві у варіантах М. Грабовського і П. Куліша // *Вісник Львівського ун-ту. Серія філологічна: Українська фольклористика.* — 1999. — Вип. 27. — С. 72